

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ
РЕГІОНАЛЬНИХ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ У 2006–2017 рр.**

(на прикладі Львівської області)

Під час характеристики політичного процесу ми традиційно виділяємо його рівні: національний, регіональний та наднаціональний, тощо. Однак в реальному політичному житті головна увага зосереджена на національному рівні політичного процесу, решта рівнів у вітчизняній політичній науці розглядаються скоріше гіпотетично. Одночасно досвід демократичних країн Європи свідчить, що політичне життя на регіональному рівні не є звичайним відбитком національного рівня. Відповідно регіональний політичний процес має розглядатися в множині, передбачає широкий діапазон подібних та відмінних спрямувань/векторів, особливості щодо сукупності діючих акторів та комбінацій їх взаємодії, тощо. При цьому регіональний формат політичного процесу властивий не лише федеративним державам, але і унітарним де реалізовано децентралізацію/деволюцію. Метою нашої статті є розгляд існуючого стану та перспектив регіонального політичного процесу в Україні.

Під політичним процесом ми розуміємо спрямування розвитку суспільства (національний рівень), або певної частини суспільства (регіональний рівень), внаслідок взаємодії політичних акторів, що отримують відмінний рівень політичної підтримки на виборах, з допомогою інститутів влади. В даному визначенні головний наголос робиться на змісті політичного процесу – це не просто розвиток, а власне спрямування розвитку суспільства внаслідок взаємодії політичних акторів. Це означає, що вектор розвитку суспільства не є суцільною рівною лінією від точки «А» до точки «Б», а може змінюватися, відповідно суспільство може рухатися протягом певного періоду часу в одному напрямі і коригувати свій розвиток протягом іншого періоду. Точкою, коли відбувається зміна, переважно, виступають вибори. Важливість виборів важко вичерпно оцінити, але в нашому випадку вона вимірюється, по-перше тим, що визначає

коло політичних акторів, які отримують підтримку від громадян і проходять до представницького інституту. Тим самим вибори визначають вагу кожного політичного актора, яка характеризується рівнем голосів отриманих на виборах; по-друге, партії/блоки або окремі політики (в умовах наявності одномандатних виборчих округів) під час виборів представляють власну версію суспільного розвитку на окреслений період і у випадку їх проходження ми і вони можемо говорити про отриману цією програмою підтримку. Як правило у цій програмі зафіксовані ключові маркери майбутнього розвитку суспільства. Остаточний варіант програми/вектору розвитку суспільства буде визначений на підставі формування урядової програми. У випадку однопартійного уряду більшості ця програма максимально буде відповідати передвиборчій програмі переможної партії. У випадку коаліційного уряду більшості урядова програма буде результатом компромісу програм партнерів по коаліції і внаслідок цього може певною мірою відрізнитися від кожної конкретної програми партії учасника коаліції. У випадку уряду меншості урядова програма буде ще передбачати компроміс із програмами партій які будуть надавати уряду підтримку під час визначеного кола голосувань в умовах їх перебування поза складом уряду. Опозиційні партії так само мають низку інструментів для корекції вектору розвитку суспільства в проміжок часу між виборами, але ця здатність обумовлюється значною кількістю змінних і варіативна в часі. Наступна корекція спрямованості розвитку суспільства залежна від ефективності/успішності діяльності уряду/урядових партій та/або діяльності опозиції, що відображається у виборчій оцінці/підтримці програми партії/партій.

У випадку демократичних суспільств, як федеративних, так і унітарних, ми зустрічаємося із відмінними політичними процесами на національному та регіональному рівнях. Національний рівень політичного процесу відбувається в межах кордонів держави, відповідно, регіональний в межах регіону. Простір визначає і відповідне коло проблем/завдань. Прикладом може бути рішення про вихід Сполученого Королівства/ BREXIT з ЄС на національному рівні у 2016 р.

і відмінна позиція Шотландії, яка задекларована правлячою Національною партією Шотландії про підготовку референдуму щодо виходу із складу СК і збереження свого перебування в складі ЄСна 2017 р. Іншими прикладами можуть бути відмінне ставлення щодо форми одягу вірних ісламу (носіння хеджабів, бурок жінками тощо), параметрів побудови релігійних закладів у різних землях ФРН, тощо. Як правило відмінний від національного регіональний процес зумовлюється взаємодією особливої композиції політичних акторів на регіональних рівнях щодо національного. Відповідно це виявляється у особливому порядку денному та відмінних політичних практиках. В даному випадку політичні актори на національному та регіональному рівнях можуть співпадати/бути тими самими (в політичному процесі Шотландії, Уельсу та цілої країни Сполученого Королівства діють загальнонаціональні політичні партії, однак вже на рівні Північної Ірландії загальнонаціональні партії не діють, а функціонують виключно регіональні).

В Україні регіон розглядається як частина території країни, що вирізняється сукупністю природних або історично усталених економічних та географічних умов і національним складом населення. Традиційно регіон збігається із областю як адміністративно-територіальною одиницею. Хоча ми маємо і досвід іншого регіонального поділу України під час соціологічних опитувань, у маркетингових оцінках, тощо (регіон переважно розглядається як сукупність ряду областей). Зміст оцінки регіону як особливого формату політичного процесу передбачає врахування параметрів поділу повноважень між центром і регіоном, окреслення/сукупність головних політичних акторів, співпадіння або відмінність вектору розвитку. На нього вирішальним чином впливає виборча та партійна системи.

В процесі формування та розвитку регіонального рівня політичного процесу України ми можемо виділити ряд етапів. Перш за все ми маємо окреслити в якості самостійного період занепаду СРСР і формування незалежної України. Процес дезінтеграції формально федеративної, а реально унітарної

держави, створив певний владний вакуум не лише на рівні відносин між Москвою та кожною союзною республікою, але і в середині самих союзних республік, в тому числі в Україні. Це зумовлювалося перш за все тим, що реально республіканські центри влади були формальними, або номінальними і не могли швидко перебрати на себе повноваження центру. Виявом цього стали вибори 1990 р. до місцевих органів влади, особливо у трьох областях Західної України. За результатами виборів дві третини складу Львівської обласної ради склали представники УГС, НРУ та СНУМУ, тобто опозиційних щодо КПРС політичних угруповань. Відповідно в Івано-Франківській області опозиція в обласній раді контролювала 78,7 %, а у Тернопільській області майже половину депутатського складу. Окреслений випадок характеризувався не лише відмінною світоглядною орієнтацією депутатів, але означав якісну відмінність у форматі політичних акторів на національному та регіональному рівнях, коли національний рівень був представлений партноменклатурою і обстоював лінію на збереження СРСР, а окреслений регіональний рівень виступав за творення незалежної України. Це яскраво виявилось у феномені Галицької Асамблеї – спільних сесій Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської обласних рад (всього відбулося дві спільні сесії). На першій сесії 16 лютого 1991 р. була прийнята ухвала «Про єдність українських земель». У ній зазначалося, що Україна мала бути єдиною. Основою її соборності мав виступати Акт злуки УНР та ЗУНР від 21.01.1919 р. Також була прийнята ухвала про включення додаткових питань до всесоюзного референдуму 17.03.1991 р. (формат обласних референдумів). Відповідно в трьох областях 90 % опитаних підтримали державну незалежність України. 27 червня 1991 р. голови трьох обласних рад закликали Верховну Раду УРСР не допустити розгляду на сесії Верховної Ради питання про підписання нового союзного договору. На другій асамблеї 5 вересня 1991 р. були створені робочі групи з питань розробки законопроектів про органи виконавчої влади та місцевого самоврядування на рівні області. Відповідно передбачалось напрацювати правові засади для конструкції унітарної держави із сильними регіонами.

Таким чином ми бачимо, що на цьому етапі обласні ради Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей, рівно як і партії націонал-демократичного спрямування, які мали в них більшість, по іншому бачили вектор розвитку України. В даному випадку слід підкреслити, що відмінний формат регіонального політичного процесу полягав у особливому баченні вектору розвитку цілої України, а не регіону/регіонів. Системна взаємодія, яка визначала лінію розвитку зумовлювалася відмінними політичними акторами: на національному рівні – домінували представники КПУ, у зазначених регіонах – опозиційні політичні угруповання, згуртовані навколо НРУ. В даному випадку всі політичні актори були національними. Тому мова має йти про національний політичний процес і достатньо умовний формат регіонального політичного процесу.

Після успішного референдуму щодо незалежності та виборів Президента України розпочався процес формування української держави на основі республіканської конструкції. Його особливість полягала в тому, що Україна отримала «потужну спадщину» у формі радянських за суттю інститутів, домінаціїнаціонал-комуністів та пост комуністів в складі правлячого класу, адаптованупрезидент-парламентськусистему правління. За цих умов нові інститути, як політичні партії та вибори, не могли відіграти критичну роль у зміні конструкції влади і були інтегровані на основі, як висловився Е.Вільсон «великого компромісу», у систему відносин власності та влади. Відповідно в економічному та політичному житті визначальну роль відігравали не формальні, а неформальні інститути і практики. Результатом цього стало оформлення гібридного політичного режиму. Серед численних його ознак в нашому контексті важливим є констатація високого рівня централізації влади, зокрема підпорядкування областей/потенційних регіонів президенту країни/Адміністрації президента.

Згідно конституції Україна є унітарною державою, відповідно територіальний устрій ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної

території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, економічних і культурних традицій (ст.132). Одночасно в конституції виділені національний рівень з відповідними інститутами влади/управління та рівень місцевого самоврядування, яке має здійснюватися територіальними громадами в порядку, встановленому законом, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи (ст.140). Регіональний рівень не отримав в конституції окремого/спеціального визначення/окреслення.

Спроби зміни системи правління з президент-парламентської на прем'єр-президентську протягом 2006-2010 рр. додали конструкції протиріч і конфліктів, але в умовах збереження старих за змістом і функціональним навантаженням політичних інститутів серед яких визначальна роль залишалася за неформальними інститутами та практиками, не призвели до розширення повноважень областей/потенційних регіонів. Окресленій конструкції іманентно відповідали виборча та партійні системи. Особливо слід наголосити на значенні загальнонаціонального виборчого округу, який суттєвим чином нівелював регіональну/обласну складову. Політичні партії за оцінками більшості експертів характеризувалися так само високою централізацією і слабкою внутрішньою демократією. Внаслідок цього національне керівництво політичних партій жорстко контролювало діяльність регіональних партійних організацій з усього спектру питань, включно із висуненням кандидатів на всіх рівнях представницьких інститутів. В цьому контексті досвід України підтверджував а не спростовував висновок, що тільки партії із розвиненою внутрішньою демократією здатні ініціювати та розвивати демократію, відповідно від партій із відсутньою внутрішньою демократією не слід цього очікувати. Відмінності щодо національного та рівня регіонів/областей полягали у партійних преференціях, або особистісних у поєднанні із партійною приналежністю. З цієї точки зору ми

можемо говорити навіть про субрегіональні особливості, коли подібні партійно-політичні переваги були властиві ряду областей. Це чудову ілюструють карти партійно-політичних преференцій щодо парламентських та президентських виборів. Одночасно щодо референтних для нас трьох галицьких областей ми фіксуємо суттєву подібність виборчих переваг. При цьому в програмно-предметному плані домінувала національна проблематика. Відповідно політичний процес залишався національним і лише умовно мав формат регіонального.

Увага до регіонального рівня суттєво зросла під час підготовки і обговорення проекту/моделі адміністративно-територіальної реформи віце-прем'єр-міністра України з питань адміністративної реформи Р.Безсмертного у 2005 р., які знайшли відображення у проекті закону України «Про територіальний устрій України». Наступний сплеск уваги громадськості до питання сутності регіону та його місця і ролі у суспільно-політичному житті відбувся у зв'язку із ініціюванням командою Президента України П.Порошенка спочатку ідеї, а потім концепції децентралізації України. Хоча головна увага в документі присвячена питанням формування та розвитку територіальних громад, в ньому зазначено, що метою Концепції виступає «...визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад». Тобто з одного боку ми можемо говорити про те, що поява низки урядових ініціатив щодо/в тому числі територіальної реформи зумовлені пошуком варіанту відповіді/вирішення наявної проблеми/проблем, або відповіддю на виклик, який імпліцитно передбачає ці проблеми. З іншого боку декларування керівництвом України прагнення розвитку країни в напрямі європейської інтеграції з необхідністю буде

передбачати урахування стандартів/вимог ЄС щодо децентралізації з окресленням відповідного статусу регіону між національним рівнем влади та системою місцевого самоврядування.

На нашу думку Україна стоїть перед неминучістю, а не необхідністю формування місцевого/регіонального рівня політики шляхом того або іншого варіанту децентралізації. Це зумовлене дією низки чинників. Традиційно ми їх можемо поділити на внутрішні або національні, властиві виключно нашій країні, та зовнішні, або загальні, які впливають універсально/глобально на значну кількість країн.

По-перше, відхід від авторитарної конструкції радянського суспільства та пострадянської України з одночасним поступовим поширенням засад демократії, враховуючи значну декларативність у діях політичних акторів, поступово ведуть до поширення демократичних практик. Формування реального громадянина не передбачає ситуації регламентованої його участі в суспільних процесах (на Майдані, волонтерство – так, але критика прокуратури, судів, політичної влади – не допустима, «особливо в умовах війни»). Громадянське суспільство, яке формується та розвивається, логічно реалізовує свою активність в першу чергу на локальному рівні. Відповідно розвиток громадянського суспільства потребує простір і цей простір починається знизу - на регіональному рівні.

По-друге, Революція гідності значною мірою виявила кризу моделі пострадянської централізованої держави з усіма її атрибутами, в тому числі і централізованим бюджетом. Сьогодні всім зрозуміло, що держава не в стані з центру виявляти і закривати численні місцеві проблеми. Більше того вона в рейтингу актуальних проблем завжди надає перевагу питанням в центрі, або у вибраних регіонах і відкладає на потім/формує за остаточним принципом вирішення проблем на місцях. Окрім того надмірна централізація посилює політичні ризики, коли за регіональні проблеми політична відповідальність переноситься на центральну владу і відповідні «владні» політичні сили.

По-третє, навіть не значне розширення повноважень регіональних структур, збільшення джерел фінансування/надходжень до місцевих бюджетів, викликало потужні надії місцевих структур влади і населення відповідних регіонів. Приміром бюджет м. Львова змінювався наступним чином: 2010 – 2,4 млрд. гривень; 2014 – 2,9; 2015 – 3,8; 2016 – 5,9 (зростання у 2016 щодо попереднього року - 67%). При цьому різко збільшився бюджет розвитку, якщо у 2015 р. він складав 684 млн., то у 2016 – майже 1,6 млрд. гривень. Це дозволило запланувати низку важливих проектів за кошти міста. Бюджет Львівської області на 2015 становив 6 619 231,7 тис. грн., а на 2016 - 9 039 757,5 тис. грн. Нові підходи найбільш наочно виявились у видатках на ремонт доріг: якщо бюджет 2014 передбачав на ці цілі 133 млн. гривень, то у 2015 було витрачено 1 млрд. 155 млн. На 2016 рік запланована спів мірна сума. Одночасно формування об'єднаних територіальних громад з обранням демократичним шляхом їх керівних інститутів (у Львівській області на кінець грудня 2016 р. діє 24 об'єднаних територіальних громад), привернули значну увагу широких груп суспільства до їх першого досвіду, в однаковій мірі успішного і провального. Всі місцеві/регіональні структури очікують подальших кроків в децентралізації, яка стає трендом політичного розвитку. І цього «джина» вже легко не сховати.

По-четверте, ситуація на Сході в зоні бойових дій сфокусувала увагу на питаннях «особливого статусу окупованих територій». Додатковим потужним подразником виступили Мінські домовленості, які передбачають знаходження моделі взаємовідносин між центром і окупованими районами Донецької та Луганської областей. Київ, як і більшість політичних сил країни, не годяться на пропозицію фактичної федералізації України, до чого штовхає Російська Федерація і чого домагається керівництво окупованих районів Донецької та Луганської областей. Але, зберегти існуючу модель відносин між центром та областями, також не вдасться. Тому, нас очікує пошук, узгодження компромісного варіанту, який змушений буде передбачати нову модель відносин між центром і областями.

По-п'яте, Україна є гетерогенною в етнічному плані країною. Значна кількість етно-мовних груп проживають компактно, як угорці у Закарпатській області, румуни у Чернівецькій, гагаузи у Одеській, тощо. Кожна етно-мовна група має певні спільні і численні відмінні характеристики та проблеми. Відповідно не можливо вирішувати ці питання за єдиними лейкалами з центру. Одночасно не можливо і надалі уникати, або відкладати вирішення цих проблем на майбутнє «до кращих часів». Публічне визнання необхідності надання кримським татарам національно-територіальної автономії Парламентом та Президентом України у травні-липні 2016 р. може трактуватися не лише як назрілий (або запізнілий) політичний крок, але і як вимушений розрив традиційного ланцюга. Вже 2 грудня 2016 р. відбулися збори представників угорської меншини на Закарпатті які поставили питання про територіальну автономію для угорської меншини. Практика багатьох країн говорить, що за таких умов владі легше контролювати ситуацію з допомогою пропозиції і реалізації власного проекту децентралізації, а не нагромаджувати проблеми.

По-шосте, в суспільстві поширюється розуміння, що зміна існуючої моделі політичного життя/розвитку передбачає не лише трансформацію головних державних інститутів, але і діючих в Україні політичних партій. Дослідники, оцінюючи 350 зареєстрованих на сьогодні політичних партій, справедливо ставлять питання про невідповідність діючих в Україні політичних партій головним індикаторам класичних/сучасних партій, як інституту демократичного суспільства. Звідти пошуки відповідних означень: протопартії, транзитні, тощо. Регіональні вибори 2015 року показали, що у відносинах між центром і регіонами існує багато проблем. Можливі різні шляхи їх вирішення, але неминучими мають бути: поширення внутріпартійної демократії та розширення повноважень регіональних партійних структур. Зміна виборчого законодавства вже на виборах 2015 р. примусила регіональні партійні структури ширше залучати авторитетні на відповідному рівні особистості, надавати їм перевагу по відношенню до слухняних партійців (у партійних списках на місцевих виборах

2015 р. частка не партійних кандидатів коливалася від 16 % (ВО Батьківщина) до 100% (Єдиний центр). Наслідком цього вже сьогодні стала більша «свобода» депутатів у виступах, голосуванні та діях. Тобто демократизація запускається знизу. Подальша модифікація виборчого законодавства на національному та регіональному рівнях буде «далі штовхати» внутрішньопартійну демократію.

Важливим чинником виступає на нашу думку і загальна тенденція еволюції інституту держави. Багато західних політологів ведуть родовід сучасної моделі держави від 1648 р., коли був підписаний Вестфальський трактат. Власне тоді було погоджено поняття суверенітету та концепція національної територіальної держави. Тим самим було визнано універсальним принцип повного суверенітету влади/держави на цілій території. Черговий етап розвитку сучасної моделі держави припав на XVIII ст. і був пов'язаний із конституціоналізмом. Підставою змін став доробок Д.Локка та Ш. Монтеск'є щодо формату відносин між державою і суспільством, про необхідність обмежувати права держави законом і тим самим гарантувати права громадянина. Відповідно відбулася зміна суверена з монарха на народ, сформований культурно, історично та етнічно. Внаслідок цього народ став політичним суб'єктом. Політична структура означеної моделі суспільства була представлена централізованою національною державою, яка передбачала єдність трьох елементів: території, народу та суверенної влади. Після Другої світової війни головний наголос у діяльності влади припав на забезпечення стабільного господарського розвитку і підвищення добробуту громадян. Прагнення забезпечити стійкий економічний ріст сприяло поширенню політики дерегуляції, розвитку монетаризму з концепцією мінімальної держави та обмеженням її втручанням у життя суспільства. В сукупності на межі XX та XXI ст. стала відчутною дія наступних чинників: 1) політика дерегуляції та зняття різноманітних бар'єрів, яку проводили уряди економічно розвинених країн, запустили процес відкриття національних економік та поширення засад вільної торгівлі, що в свою чергу покращило умови міжнародної діяльності підприємств

та капіталів, надаючи їм можливості необмеженого доступу до засобів, ринків і відповідно консументів у цілому світі; 2) падіння радянської моделі суспільства остаточно ліквідувало політичні бар'єри перед економічною глобалізацією; 3) інформаційна революція стала додатковим чинником процесу глобалізації понад національними кордонами; 4) формування низки міжнародних об'єднань ЄС, МВФ, ОБСЄ, тощо, які отримали частину повноважень національних держав та право прийняття універсальних, обов'язкових для національних держав норм супроводжувалося формуванням та розвитком міжнародних громадських структур (рейтингові компанії: Standart&Poors, Moody's, FitchRatings; «Дім свободи», «Репортери без кордонів», тощо), які так само здійснюють відчутний вплив на ситуацію в країні. Тим самим, приймаючи зобов'язання, які виникали з міжнародних норм та погоджуючись на врахування продуктів міжнародних не урядових структур, національні держави за власним бажанням, де факто передали/ють тим самим частину національного суверенітету їм. Відповідно влада національної держави отримала відчутні обмеження як зверху, так і з низу. В сукупності це дало підстави говорити в першому десятилітті ХХІ ст. про кризу сучасної моделі національної держави і про пошуки нової моделі держави в якісно іншій інституційній конструкції та з новими процедурами організації влади. Одним з результатів процесу глобалізації стало зростання ролі регіонів. Про їх суб'єктність сьогодні говорять не лише в межах федеральних конструкцій територіального устрою, але і в унітарних (Сполучене Королівство, Іспанія, Італія, тощо). Яке це має значення для України: 1) ми маємо усвідомлювати загальну логіку і етапність еволюції інституту держави. Припускаючи, що в своєму розвитку Україна так само змушена буде пройти через них; 2) визначаючи оптимальну модель для сучасної України, яка орієнтована на входження до ЄС, ми змушені орієнтуватися не на історичні конструкції, які вже були, а на діючі сьогодні, тобто модель постмодерної демократичної держави; 3) різні формати допомоги Україні з боку європейських країн з необхідністю будуть сприяти відтворенню подібних/універсальних інститутів та процедур в Україні,

відповідно запуску процесів, які можуть бути наслідують діючих зразків. Тим самим розвиток демократії, рух до Європейського Союзу з необхідністю будуть вимагати децентралізації та формування регіональної/місцевої політики.

Відповідно лише перші кроки по децентралізації призвели до певних нових явищ, які дають підстави трактувати їх у формі тенденції. Зміна виборчого закону на місцевих виборах 2015 р. призвела не лише до активного залучення обласними партійними організаціями авторитетних осіб (на що центральний партійний апарат вже активно не впливав), але і детермінувала відмінний формат партійного представництва в обласних радах. Якщо до 2015 р. ми простежуємо фактичну ідентичність партійних вподобань виборців Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей, то після цих виборів ми спостерігаємо появу відмінностей. Зокрема у Львівській і Тернопільській обласних радах представлені партійні фракції: Блок П. Порошенка «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Самопоміч», ВО «Свобода», Громадянської позиції А.Гриценка, УКРОПу, Народного контролю, НРУ та Радикальної партії О.Ляшка (у Тернопільській обласній раді не представлені лише депутати від НРУ). Натомість у Франківській обласній раді представлені: Блок П. Порошенка «Солідарність», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», УКРОП, ВО «Самопоміч» та «Воля». Оскільки в обласних радах ми не маємо формалізованого інституту більшості і меншості/опозиції, проте ми можемо говорити про фактичне голосування і особливо під час принципів голосувань, зокрема бюджету. Так от, переважно на практиці в меншості/опозиції виступають ВО «Самопоміч» та ВО «Свобода». Натомість у Івано-Франківській обласній раді депутати від ВО «Свобода» не лише мають голову ради О.Сича, але і забезпечують разом з Блоком П. Порошенка «Солідарність» всі принципів голосування. Розвиток процесу децентралізації призвів і до поширення партійного представництва на рівень місцевого самоврядування, що не було традиційною практикою раніше. У Львівській області 18 грудня 2016 р. відбулися вибори у 6 об'єднаних територіальних громадах. Попередні вибори менші, а ці більшою мірою

стимулювали участь політичних партій у змаганні за владу. Зокрема, ВО Батьківщина висунула 117 кандидатів, ВО Свобода – 67, Рух Наливайченко «Справедливість» - 58, НРУ – 55, УКРОП – 55, Блок П.Порошенка «Солідарність» - 54, Радикальна партія О.Ляшка – 53, Самопоміч – 51, Громадянська позиція А.Гриценка – 49, УГП – 49, Народний контроль – 25, Європейська партія України – 24, КУН – 13. Відповідно це буде сприяти формуванню нових політичних акторів на рівні об'єднаних територіальних громад, а відповідно і відмінних порядків денних.

Таким чином ми вважаємо, що процес децентралізації, започаткований після Революції гідності, здатний детермінувати формування відмінного від національного регіонального політичного процесу. Підставою для такого висновку служать: 1) формування поряд із національним регіональних/обласних просторів із відмінною фінансовою базою; 2) зростання автономії політичної діяльності обласних/місцевих структур; 3) формування особливих комбінацій міжпартійних відносин в областях щодо Києва.

Одночасно слід зауважити, що варіант особливих спрямувань політичного розвитку здатний нести небезпеку політичній стабільності в системі відносин на рівні центр-регіон/регіони. Він не викликає застережень в умовах консолідованої демократії, коли всі політичні актори дотримуються засад демократії і відмінності програм стосуються не кардинального напрямку розвитку суспільства (економічні, політичні, соціальні реформи), а наголосу – більш соціальні чи ринкові пріоритети та відповідних похідних. Означені відмінності між національним та регіональним рівнями в демократичних країнах не здатні призвести до конфлікту, а якщо вони виникають суспільство передбачає низку захисних інструментів та механізмів. Натомість у суспільствах, які трансформуються, або гібридних, відмінні формати національного і регіонального політичного процесів здатні призвести до гострих протиріч і конфліктів. Прикладом цього може виступати конфлікт між Нагорним

Карабахом і Баку в Азербайджані, між Придністров'ям і Кишинівом в першій половині 90-х років в Молдавії, тощо.

Національний рівень структуризації політичного процесу і міжінституційних відносин суттєво або навіть визначально впливає на процеси, які відбуваються на регіональному рівні. Це особливо вірно у зрізі окреслення параметрів партійної системи і конкуренції в Україні та її окремих областях. Однак додаткове значення в означенні особливостей політичної боротьби має апелювання до параметрів й атрибутів формування і функціонування партійних (партійно-виборчих) систем на регіональному рівні, зокрема у Львівській області впродовж 2006–2017 рр.

Політична структура Львівської обласної ради, що сформувалася після виборів **2006 р.**, відображала традиційні електоральні уподобання місцевих жителів та передвиборні очікування ключових політичних сил регіону – блоку «Наша Україна» та Блоку Юлії Тимошенко (БЮТ). Порівняно з попередніми владними позиціями цих двох сил цей паритет свідчив про зростання політичного потенціалу БЮТ в умовах активної протидії з боку «Нашої України». Характеризуючи розподіл мандатів у Львівській обласній раді між виборчим блоком «Наша Україна» (ВБ «Наша Україна») і БЮТ, можна стверджувати, що перші набрали стільки голосів, скільки змогли, а другі – стільки, скільки їм залишили. Всеукраїнське об'єднання «Свобода» (ВО «Свобода») і Український народний блок Костенка і Плюща отримали в облradі по 10 мандатів (див. табл. 1). На хвилі Помаранчевої революції суперечливо-успішною виявилася перша спроба Громадянської партії «Пора» підкорити обласну раду – 9 мандатів та розуміння, що початкові очікування «Пори» були значно вищими, ніж можливості їх реалізувати. Показово, що партія «Реформи і Порядок» – союзник «Пори» на виборах у Верховну Раду – не отримала в облradі жодного мандату. Після виборів П. Олійник (голова ЛОДА) вкотре підтвердив свій статус регіонального лідера, сформувавши де-факто в облradі лояльну

більшість на чолі з М. Сеніком. П. Олійнику вдавалося послаблювати опозицію, яку він часто сам для себе і визначав (за винятком малочисельної, проте послідовно опозиційного ВО «Свобода»).

Таблиця 1

Результати виборів до Львівської обласної ради 2006 р. [7]

Партія/блок	К-сть мандатів	% мандатів	% голосів
Наша Україна	44	36,67	26,62
БЮТ	41	34,17	24,43
Пора	9	7,50	5,04
ВО «Свобода»	10	8,33	5,62
УНБ КіП	10	8,33	5,87
ПППУ	6	5,00	3,20
Всього	120	100,00	70,78

Всі політичні партії, які брали участь у **виборах 2010 р.** фактично сформували три блоки: 1) партії, які входили до блоку влади і неформально співпрацювали з Партією регіонів/ПР (до цієї групи за оцінками експертів належали: партія «Відродження», Аграрна партія, Партія промисловців та підприємців України/ПППУ тощо); 2) націонал-демократичні партії («Наша Україна»/НУ, Народний рух України/НРУ, «Фронт змін»/ФЗ, ВО «Свобода» та ін.); 3) партії, що йшли на вибори з метою розбудови партійної структури, намагаючись триматись осторонь цих груп, та позиціонували себе як альтернативу діючим політикам («Удар», «Громадянська позиція»/ГП, Європейська партія України/ЄПУ, «Єдиний центр»/ЄЦ та ін.). На обласному рівні партія «Сильна Україна» намагалася дистанціюватися від ПР та позиціонувати себе як альтернатива діючим політичним силам, однак ні націонал-демократичні партії, ні партії третьої групи не приймали цю політичну силу як свою, а критикували, головним чином через те, що лідер партії С. Тігіпко входив до Кабінету Міністрів. Разом з тим, у одному з районів (м. Дрогобич)

партія позиціонувала себе як союзницю ПР і відверто підтримувала кандидата на посаду міського голови м. Дрогобича від ПР.

Партії другої групи сформували об'єднання «За чесні вибори»(НРУ, ГП, НУ, ФЗ та ін.), що стало відповіддю на несправедливе формування складу дільничних виборчих комісій у м. Львові. Склад цього об'єднання змінювався, позаяк, незважаючи на попередню домовленість спільно відслідковувати демократичність процедур під час виборчої кампанії, не всі політичні сили готові були фінансово підтримати цю ініціативу. Самі учасники об'єднання не розголошували повний список партій-учасників, однак партії «Пора» та Українській народній партії/УНП, було публічно відмовлено у вступі до об'єднання. Робота та рішення ТВК не мали чітких уніфікованих стандартів та відрізнялась навіть у різних виборчих округах, що було зумовлено різними трактуванням виборчого законодавства. Представники ТВК в цілому відстоювали інтереси політичних партій, що їх висунули, особливо активними у цьому процесі були представники ПР. При формуванні ДВК яскраво проявили себе недоліки виборчого законодавства та адмінресурс. В більшості районів області ДВК формувалось без участі кандидатур від опозиційних до влади сил і за мінімальними квотами, що пізніше відобразилось на якості роботи ДВК. Практично всі ТВК досить упереджено сформували персональний склад ДВК. Найбільш резонансним виявився процес формування ДВК у м. Львові, який супроводжувався низкою скандалів – непрозоре формування персонального складу ДВК, безпідставне невключення кандидатур до ДВК тощо. Ця ситуація призвела до «захоплення» представниками ВО «Свобода» приміщення Львівської міської ТВК, пікетування міської ТВК, судових процесів. В результаті апеляційний суд м. Львова зобов'язав Львівську міську ТВК сформувати ДВК з включенням до їх складу представників Республіканської християнської партії (РХП) та ВО «Свобода» .

Партії третьої групи виявилися найбільш залежними від людського ресурсу та команди на місцях (в тому числі і персоналій кандидатів). Спираючись на

результати виборчої кампанії, можна твердити, що ставки лише на персоналії виявилися замало на цих виборах, потрібна була цілеспрямована робота щодо розбудови партійного бренду. Зауважимо, що партія «Відродження» відкликала свій список кандидатів у депутати до Львівської обласної ради і не брала участь у виборах у багатомандатному окрузі. Ще однією особливістю виборів до місцевих рад на Львівщині була відсутність політичної партії «Батьківщина» у зв'язку з судовими справами, що ставили під сумнів легітимність голови Львівського обласного осередку партії. Щодо справи «Батьківщини», то важливе місце належало Печерському суду м. Києва та апеляційному суду, які дуже довго визначали, хто саме є легітимним головою обласного осередку партії. Остаточне рішення було прийнято на користь «справжньої» «Батьківщини» під головуванням Р. Ілика, однак партія уже не змогла взяти участь у виборчій кампанії до обласної ради, єдиним успіхом у цій ситуації можна вважати те, що вдалося відкликати списки псевдо-«Батьківщини» за підписом І. Даньковича. Керівний склад більшості ТВК на Львівщині не мав досвіду роботи на виборах. Досить часто при прийнятті рішень керівництво ТВК консультувалося з штабами політичних партій, що призводило до суперечок у роботі комісії.

За результатами виборів 2010 р. найбільшу кількість мандатів у Львівській обласній раді отримало ВО «Свобода». Друге і третє місце посіли «Фронт змін» та Партія регіонів (див. табл. 2).

Особливостями виборів 2010 р. були такі: 1) велика вага організаційної складової виборчого процесу – територіальних та дільничних виборчих комісій, адже найбільш захищеними виявилися ті політичні партії, що мали у них своє представництво; 2) виборець голосував за політичні бренди/партії, які тривалий час (не менше року) працювали з виборцями і вели агітаційну кампанію.

Таблиця 2

Результати виборів до Львівської обласної ради 2010 р. [1, с. 99]

Партія (16)	Загальна кількість отриманих партією мандатів	Багатомандатний округ		Одномандатний округ
		%	К-сть мандатів	К-сть мандатів
Партія регіонів	10	6,56	6	4
«Наша Україна»	7	7,54	7	0
«Фронт змін»	18	11,96	12	6
НРУ	8	4,61	5	3
«УДАР»	3	3,11	3	0
ВО«Свобода»	41	25,98	25	16
ПППУ	6	0,7	0	6
УНП	5	2,18	0	5
«Сильна Україна»	4	2,1	0	4
«Відродження»	3	(списки були відкликані)	0	3
Народна партія	3	0,93	0	3
УСДП	3	0,7	0	3
КУН	2	1,9	0	2
РХП	1	1,32	0	1
«Єдиний Центр»	1	0,46	0	1
Партія захисників Вітчизни	1	1,03	0	1

Що стосується **виборів 2015 р.**, то вони, по-перше, мали завершити цикл президентських та парламентських виборів, які відбулися після Революції Гідності і тим самим остаточно «перезавантажити» владу в Україні; по-друге, на відміну від президентських і парламентських, які були позачерговими, місцеві 2015 року були плановими; по-третє, ці вибори відбувалися в умовах старту процесу децентралізації, коли вже розпочалася практична фаза формування нових громад, що додатково акцентувало увагу на питаннях ролі місцевого самоврядування в Україні; по-четверте, вони відбувалися за новим виборчим

законом, який передбачав відчутні зміни порівняно з попередніми виборчими законами; по-п'яте, місцеві вибори відбувалися через рік після дострокових парламентських виборів та існувало побоювання, що на цих виборах опозиція діючій владі зможе отримати реванш, принаймні в східних та південних областях України.

Достатньо несподівані результати дала норма п. 7 ст. 17 «Про місцеві вибори» № 595 – VIII від 14.07.2015 р. Згідно з цією нормою для проведення виборів депутатів обласної ради відповідна територіальна виборча комісія мала утворити на території кожного району, міста обласного значення територіальні виборчі округи, кількість виборців у яких мала бути за можливості максимально наближеною до середньої кількості виборців у територіальному виборчому окрузі відповідного багатомандатного округу. Формально стандартна норма призвела до суттєвих відмінностей. Зокрема, спираючись на наступну вимогу вже зазначеної статті Закону, що на території кожного району, міста обласного значення утворюється один територіальний виборчий округ з виборів депутатів обласної ради або кілька територіальних виборчих округів з виборів депутатів обласної ради з приблизно однаковою кількістю виборців, територіальні комісії утворили виборчі округи із значними диспропорціями щодо чисельності виборців. Так загальна кількість виборців, згідно уточнених списків у Львівській області, склала 1 938 674. До обласної ради було утворено 84 одномандатні округи. Однак, в межах області виникла відчутна диспропорція між округами за кількістю виборців. Найбільший округ був у Галицькому районі міста Львова і нараховував 45 561 виборця, а найменший у місті Моршин – 3 821 виборця [6]. Тобто різниця була в 11,92 рази. Найбільш чисельними стали всі 16 округів у місті Львові, а найменш чисельними виборчі округи у місті Трускавець (16 670), Перемишлянському та Самбірському районах області, де на округ припадало трохи більше 16 тисяч виборців. Цей фактичний джерімендерінг не суперечив нормі закону, хоча і вів до значної диспропорції у представництві одним депутатом обласної ради виборців.

Певні проблеми викликала ст. 70 Закону, яка регламентувала порядок утворення та функціонування виборчих фондів місцевих партійних організацій та кандидатів. Зокрема, місцева організація партії, кандидати в депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, кандидат у депутати в одномандатному виборчому окрузі, кандидат на посаду сільського, селищного, міського голови, старости могла відкрити рахунок власного виборчого фонду. При цьому, виборчий фонд місцевої організації партії, кандидати у депутати від якої зареєстровані в багатомандатному виборчому окрузі, повинен був мати один накопичувальний рахунок, на який надходили кошти для фінансування передвиборної агітації, а також поточні рахунки, з яких здійснюється фінансування витрат на передвиборну агітацію. Оскільки на попередніх виборах кандидати по одномандатних округах мали право самостійно відкривати виборчі рахунки, значна частина кандидатів і під час місцевих виборів 2015 р. стала індивідуально відкривати рахунки. На підставі того, що банки подавали інформацію про відкриті рахунки кандидатами до територіальної виборчої комісії, остання вимагала від штабів місцевих партійних організацій приведення ситуації відповідність до вимог закону, що зумовило додаткові затрати часу кандидатами/їх командами. Окрім того, робота багатьох кандидатів через систему рахунку виборчого фонду місцевої організації партії не була такою швидкою, як у випадку наявності власного виборчого фонду.

Зміна алгоритму обрахунку поданих голосів відповідно до вимог ст. 86 Закону спровокувала трансформацію виборчої поведінки кандидатів одночасно в межах одномандатних виборчих округів та всередині кожної конкретної партії. Оскільки право на участь у розподілі депутатських мандатів у відповідному багатомандатному виборчому окрузі набували лише кандидати в депутати, включені до виборчих списків від місцевих організацій партій, що отримали п'ять і більше відсотків голосів виборців, у відношенні до сумарної кількості голосів виборців, поданих за місцеві організації партій, кожен кандидат, з одного боку, був зацікавлений в отриманні максимального результату, щоб за загальним

підсумком його партія пододала п'ятивідсотковий поріг. З другого боку, оскільки депутатські мандати у багатомандатному виборчому окрузі між кандидатами у депутати, включеними до виборчих списків місцевих організацій партій, які отримали право на участь у розподілі депутатських мандатів у цьому окрузі, розподілялися пропорційно до кількості голосів виборців, поданих за кандидатів, це спровокувало відчутну внутрішньопартійну конкуренцію. Усвідомлення цієї вимоги своєю чергою спонукало окремих кандидатів на більш егоїстичну поведінку щодо кандидатів від власної партійної структури під час цілої виборчої кампанії. Водночас відчутно зменшився рівень протистояння між кандидатами, які представляли відмінні партії, всередині мажоритарних округів.

У виборах до Львівської обласної ради взяли участь 17 політичних партій (станом на 2015 р. в області було зареєстровано 123 обласні організації політичних партій). Як видно з табл.3, лише 7 партій зуміли виставити своїх кандидатів у всіх 84 виборчих округах. При цьому лише п'ять обласних партійних осередків скористалися нормою п. 3 ст. 37 Закону про вибори, згідно якої «кількість кандидатів у депутати, включених до виборчого списку місцевої організації партії, не може перевищувати кількості депутатів відповідної ради плюс один» і зареєстрували 84+1 кандидата. Також ми можемо констатувати, що «Демократичний альянс», «Єдиний Центр» та «Опозиційний блок» брали суто символічну участь у виборах, оскільки вони зареєстрували відповідно: 3, 7 та 4 кандидатів.

Таблиця 3

Характеристика кандидатів від політичних партій до Львівської обласної ради в виборах 2015 р. [2] та депутатів VII скликання Львівської обласної ради [3]

Назва партії	К-сть кандидатів/ безпартійні	К-сть жінок	Результат у %	К-сть депутатів	К-сть депутатів жінок
Блок Петра Порошенка «Солідарність»	84+1/66	20	21,29	20	2
Політична партія «Воля»	84+1/70	30	2,36	–	–
Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»	84+1/14	25	9,21	9	1
Всеукраїнське об'єднання «Свобода»	84+1/24	25	12,1	12	2
Громадський рух «Народний контроль»	54/31	17	5,19	5	-
Громадянська позиція	72/62	30	8,05	8	2
Демократичний альянс	3/1	2		–	–
Єдиний центр	7/7	2	0,45	–	–
Народний рух України	79/35	22	5,01	5	1
Наш край	77/73	9	2,94		
Об'єднання «Самопоміч»	84+1/57	26	14,61	14	5

Опозиційний блок	4/0	–	1,04	–	–
Політична партія «Сила людей»	42/8	14	1,15	–	–
Українська Галицька партія	41/13	14	3,19	–	–
УКРОП	84/51	27	6,23	6	1
Радикальна партія Олега Ляшка	84/45	27	6,23	5	1
Українська республіканська партія	42/23	16	0,55	–	–

Слід особливо зупинитися на реалізації норми п. 3 ст. 4 Закону щодо представництва осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах. Ця норма мала становити не менше 30 % від загальної кількості кандидатів у виборчому списку. Ця вимога створила певні труднощі для керівників виборчих штабів. Відповідно активним громадянам жіночої статі було стати кандидаткою легше, ніж чоловікам. Як свідчать дані табл. 3, в цілому абсолютна більшість місцевих партійних організацій, які брали участь у виборах, зуміли виконати вказану норму. Винятком слід рахувати «Наш край», де жінки кандидати становили лише 11,6 % та «Опозиційний блок», який з 4 кандидатів не мав жодної жінки. Одночасно слід відмітити, що вказана норма щодо забезпечення гендерної рівності, не дала очікуваних результатів. Як свідчать результати відображені у табл. 3, лише Об'єднання «Самопоміч» у складі депутатів мало 35,7 % жінок, решта партій, які пройшли до Львівської обласної ради мали скоріше символічне представництво 1–2 депутатів, а Громадський рух «Народний контроль» не мав жодної жінки

серед депутатів. Тобто, фіксації норми представництва серед кандидатів у 30 %, недостатньо для забезпечення реального паритетного представництва.

Ще однією ознакою виборів стала висока частка серед кандидатів безпартійних. Певною мірою це говорить про незначну кількість серед членів партії добре підготовлених, амбітних і здатних вигравати вибори претендентів. З іншого боку, це є свідченням того, що партії змушені шукати авторитетних людей, здатних забезпечити максимальний результат. Також наявність нечленів партії у списках виступає опосередкованим свідченням довіри до партії, готовності громадян йти під її брендом.

Явка виборців виступає важливим показником політичної участі громадян. Ми можемо констатувати, що зберігається тенденція коли на місцевих виборах явка помітно менша, ніж на парламентських і президентських. Середня явка по Львівській області склала 52,85 %, що було на 17,15 % менше, ніж під час парламентських виборів 2014 р. (70,0 %). В той же час рівень явки під час місцевих виборів 2010 та 2015 рр. несуттєво відрізнявся. Менший рівень явки, на нашу думку, пояснюється: 1) тим, що за високого рівня політизації населення, більшість не сприймає рівень регіональної та місцевої політики як рівний національному, а скоріше як вторинний; 2) усвідомленням факту, що регіональний та місцевий рівні прийняття рішень значною мірою залежать від позиції Києва.

Звертаючись до отриманих результатів, перш за все слід відзначити, що у порівнянні з місцевими виборами 2010 р., коли до обласної ради застосовувалась змішана виборча система, помітно скоротилася кількість партій, які увійшли до ради. По-друге, суттєво змінилася партійна приналежність депутатів. Лише ВО «Свобода» та НРУ зуміли провести своїх депутатів і черговий раз сформувати партійні фракції. Певною мірою зберегли партійне представництво «Народний Фронт» та УДАР, які отримали квоти в складі Блоку Петра Порошенка «Солідарність» (БПП «Солідарність»). По-третє, слід зауважити, що рівень підтримки основних політичних партій суттєво змінився протягом року після

парламентських виборів 2014 р. Попри формально високий результат у 2015 р. БПП «Солідарність», ми маємо констатувати відчутне зменшення рівня підтримки пропрезидентської політичної сили порівняно з 2014 р. Підставою такої констатації є те, що хоча «Народний Фронт» не пішов на вибори самостійно, проте де-факто він делегував своїх представників до «Солідарності». Тобто результат 2015 р. ми маємо порівнювати із результатом двох партій на виборах 2014 р. Дещо зменшився і рівень підтримки Об'єднання «Самопоміч». Одночасно, ВО «Батьківщина», ВО «Свобода» та «Громадянська позиція» майже подвоїли свій результат. На нашу думку, причиною цього успіху було успішне позиціонування цих партій. По-четверте, порівняно із зведеними даними по Україні за підсумками місцевих виборів 2015 р., регіональний рівень підтримки Об'єднання «Самопоміч» та «Громадянської позиції» суттєво вищий.

Підсумовуючи результати місцевих виборів 2015 р. до Львівської обласної ради ми можемо констатувати, що запровадження нового виборчого закону сприяло: 1) скороченню кількості політичних партій у обласній раді; 2) фактична мажоритарна складова партійних списків зумовила з одного боку, що обласні осередки шукали/полювали за авторитетними кандидатами, здатними отримати максимальний результат, з іншого боку, прихід цих людей до партійних фракцій повинен сприяти розвитку внутрішньопартійної демократії, оскільки новообрані депутати завдячували не партійному керівнику, а собі і тому від них слід чекати більшої самостійності в депутатській та партійній позиції/діяльності; 3) відсутність персоналізованої боротьби в межах округу між кандидатами від різних партій, що було властиво мажоритарним округам на попередніх місцевих виборах, має позитивно позначитися на персональних взаємовідносинах між депутатами різних партійних фракцій. Окрім того, додатковим інтегруючим чинником має бути і потреба вирішення спільних регіональних проблем. Загальним припущенням, на нашу думку, виступає те, що новий виборчий закон та процес децентралізації в сукупності мають сприяти посиленню обласних організацій в національних партійних структурах і поступовому формуванню

регіонального зрізу політичного життя/політичного процесу відмінного від національного.

Таке припущення очевидне не лише інтуїтивно й емпірично, але й значною мірою з огляду на результати кількісного порівняльного оцінювання деяких параметрів структуризації партійної системи і виборчої конкуренції у Львівській області. Зокрема за допомогою таких аналітичних інструментів, як індекс ефективної кількості партій (класичний/Лааксо і Таагепери, Молінера, Данлеві і Бусека, Голосова), індекс фракціоналізації партійних систем (Рея), індекс диспропорційності та пропорційності виборчих систем (відповідно Галлахера і Макі-Роуза), а також метод з'ясування розподілу позицій між двома найвпливовішими конкурентами («трикутник Нагаями») (детально див. табл. 4 і 5 та рис. 1 і 2).

Накладаючи на параметри структуризації партійної системи у Львівській області в 2006–2017 рр. варіативні індекси ефективної кількості партій, розуміємо (табл. 4 і рис. 1), що в цілому партійна система Львівщини від виборів до виборів стає все більше фракціоналізованою. Це, з однієї сторони, означає, що все більша кількість партій залучена до прийняття рішень на обласному рівні, а відповідно поступово зростає рівень міжпартійної демократії у регіоні. Однак, з другої сторони, треба розуміти і той факт, що це доволі часто є винятково наслідком зміни виборчих систем, яка надто механістично впливає на природу міжпартійної конкуренції у Львівській області.

Таблиця 4

Аналіз партійних систем у Львівській області за індексами ефективної кількості партій та фракціоналізації (2006–2017)¹

¹ Таблицю складено на підставі авторських розрахунків.

Індекси²	2006–2010	2010–2015	2015–2017
ENP	3,66	5,75	7,09
MNP	2,86	2,62	5,24
GNP	3,38	4,55	6,18
DB	3,20	4,29	5,64
FR	0,73	0,83	0,86

Загалом же аналітично зафіксовано, що впродовж 2006–2017 рр. Партійна система Львівщини суто в розмірному зрізі змістилась від помірно поляризованої до надмірно поляризованої, але без тенденції до атомізації. Але, на нашу думку, таке результування структуризації партійної системи Львівщини станом на 2017 р. не є тенденційним, а радше випадковим. Адже припускаємо, що чергова, особливо кон'юнктурна, зміна виборчої системи на регіональному (а також і на національному) рівні, призведе до доволі значної деструктуризації партійної системи. Відтак для регіону та регіональних еліт доцільним є фокусування на укрупненні наявних партійних мереж і партійних осередків, посиленні існуючих партій і міжпартійних зв'язків, а відтак і на доцентрових процесах міжпартійної конкуренції. Це хоч і не обов'язково може зменшувати рівень міжпартійної поляризації, але є однією із заporук цього.

²Умовні позначення: ENP – індекс ефективної кількості партій Лааксо та Таагепери; MNP – індекс ефективної кількості партій Молінера; GNP – індекс ефективної кількості партій Голосова; DB – індекс ефективної кількості партій Данлеві-Бусека; FR – індекс фракціоналізації Рея.

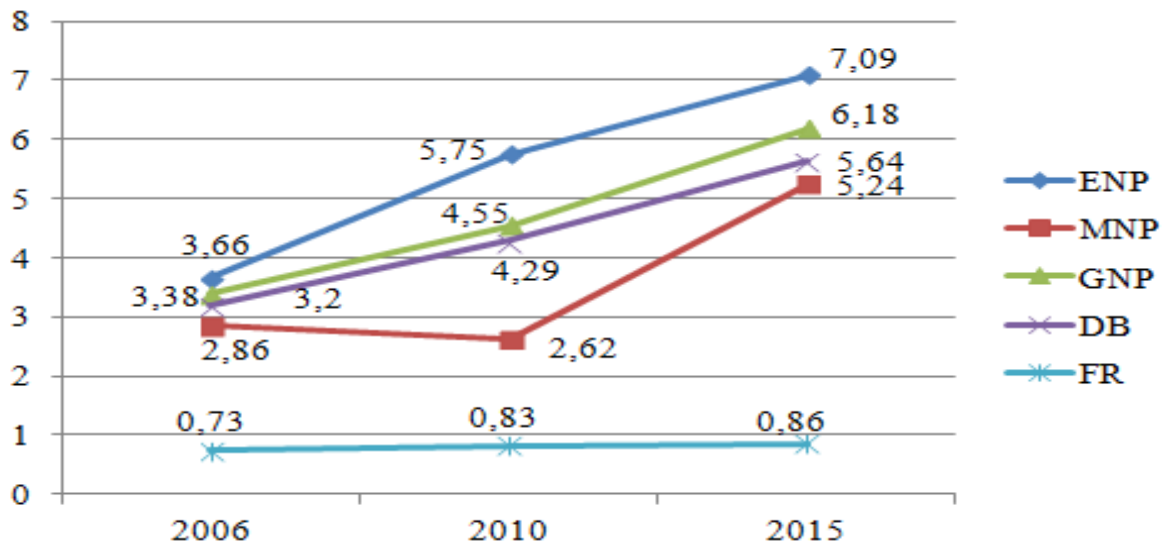


Рис. 1. Аналіз партійних систем у Львівській області за індексами ефективної кількості партій та фракціоналізації (2006–2017)

Попередній висновок (зокрема про механістичний зв'язок між партійною і виборчою системою) у Львівщині влучно прослідковуємо з допомогою індексів диспропорційності (Галлахера) та пропорційності (Макі-Роуза) виборчих систем (див. табл. 5), а також з допомогою такого методу з'ясування розподілу позицій між двома найвпливовішими конкурентами як «трикутник Нагаями» (див. рис. 2).

Таблиця 5

Аналіз партійної конкуренції у Львівській області за індексами пропорційності та диспропорційності виборчих систем (2006–2015)³

Індекси ⁴	2006	2010	2015
G	0,88	7,13	4,85
MR	98,71	77,56	88,22

Зокрема, в категоріях диспропорційності чи пропорційності виборчих систем, а відтак і репрезентативності партійних систем цілком очевидно, що для Львівщини властива волатильність. Водночас, результати по Львівщині засвідчують

³ Таблицю складено на підставі авторських розрахунків.

⁴ Умовні позначення: G – індекс диспропорційності виборчих систем Галлахера; MR – індекс пропорційності Макі-Роуза.

загальний теоретичний висновок про те, що до зростання пропорційності виборчих систем призводять менш мажоритарні та більш пропорційні виборчі системи (зокрема, станом на 2006 р.).

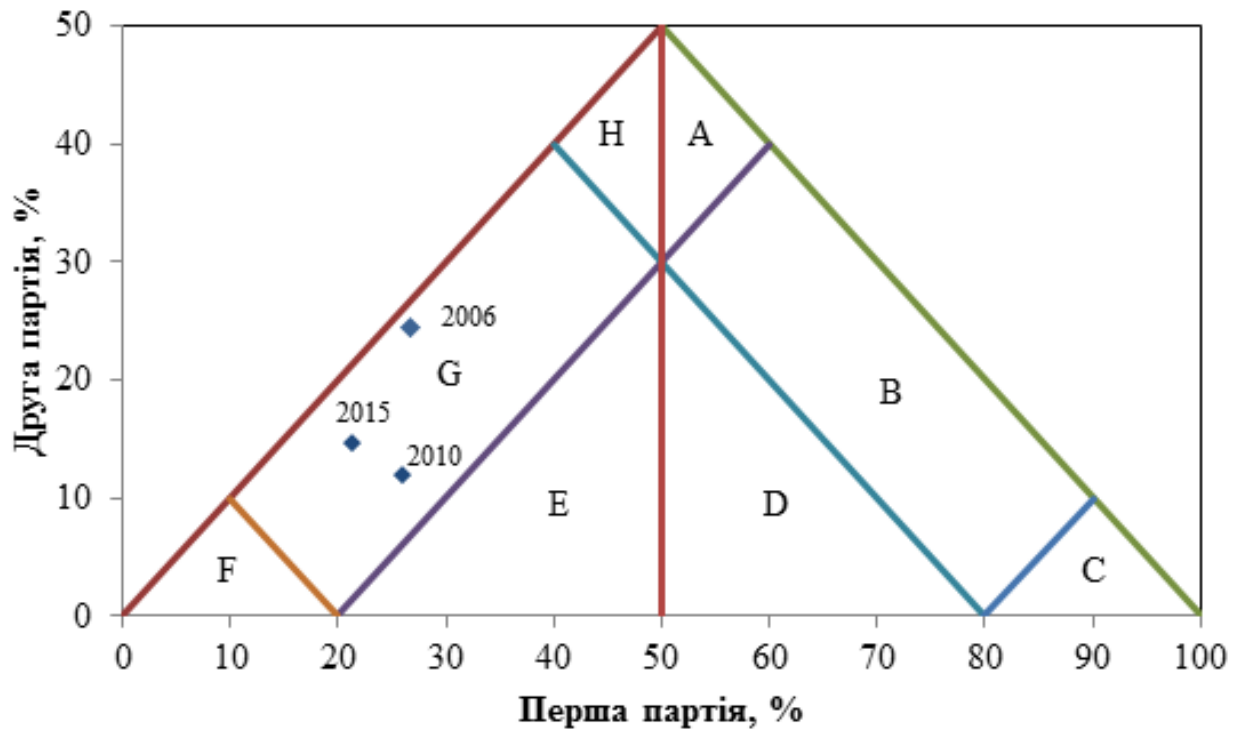


Рис. 2. «Трикутник Нагаями» за результатами виборів до Львівської обласної ради 2006, 2010, 2015 рр.

У свою чергу, застосовуючи такий метод з'ясування розподілу позицій між двома найвпливовішими конкурентами, як «трикутник Нагаями», зокрема на підставі результатів виборів до Львівської обласної ради 2006, 2010 та 2015 рр., вбачаємо, що результати двох партій-переможців традиційно знаходяться в сегменті G (див. рис. 2) і характеризують стан партійної конкуренції як такий, при якому домінуюча (чи переддомінуюча) партія не має абсолютної більшості у легіслатурі. Причому рівень партійної конкуренції між першою і другою за представництвом/розміром у легіслатур партіями на виборах у 2006 р. був

вищим, ніж на виборах у 2010 та 2015 рр., а на виборах у 2015 р. – вищим, ніж на виборах у 2010 р.

Отримані висновки доповнюємо тим фактом, що в контексті аналізу особливостей функціонування партійних систем у Львівській області потрібно визначити типи цих партійних систем. На основі типології І. Осадчука партійну систему у Львівській області (зокрема за результатами виборів до Львівської обласної ради) у 2006–2010 рр. визначено як надмірно-багатопартійну систему з двома великими партіями; у 2010–2015 рр. – як атомізовану систему з однією великою партією; у 2015–2017 рр. – як надмірно-багатопартійну систему з відносною рівновагою (або розмірним балансом) партій (див. табл. 6).

Таблиця 6

**Типологія партійних систем у Львівській області
(2006–2017)**

Роки	2006–2010	2010–2015	2015–2017
К-сть партій	6	16	9
Заг. к-сть мандатів	120	116	84
Тип партійної системи за І. Осадчуком ⁵	НБПз2ВП	Аз1ВП	НБПзВРП

Загалом підсумовуючи, засвідчуємо, що регіональний рівень окреслення політичної боротьби неможливий без оперування знаннями про параметри й атрибути формування та функціонування партійних (партійно-виборчих) систем на регіональному рівні. Проведений аналіз виявляє, що впродовж 2006–2017 рр. партійна система Львівщини в розмірному зрізі змістилась від помірно поляризованої до надмірно поляризованої, але без тенденції до атомізації. Однак таке результатування структуризації партійної системи Львівщини не виявилось тенденційним, а радше випадковим.

⁵Умовні позначення: НБПз2ВП – надмірно-багатопартійна система з двома великими партіями; Аз1ВП – атомізована система з однією великою партією; НБПзВРП – надмірно-багатопартійна система з відносною рівновагою (або розмірним балансом) партій.

